

פנינים משיחותיו ותשובותיו של מורינו הגאון הגדול רבי בן ציון הכהן קוק שליט"א
ראש בית הוראה הכללי ירושלים, רב דק"ק אבי עזרי מרכז פתח תקוה
גיליון 112, שבת מברכין ניסן, ויקהל-פקודי תש"פ

איין עצה ואיין תבונה: חיזוק מול ה'נגיף'

בנחוח הבלעדי בתמימות הידיעה, לא כל אחד יכול, כי לא מספיק לשנו את המילים, אלא יש "לקבוע זאת בלבו". המבחן בזה הוא כאשר פלוני פוגע או מזלזל בו, שאם הוא כועס עליו או אפילו רק מקפיד עליו, זה כבר מראה שהוא לא מאמין באמונה תמימה שהכל 'רק' ממנו יתברך, ואין שום כח בעולם שיכול להזיקו או לזלזל בכבודו. כי אם כן הרי אותו אדם שהזיקו הוא רק מעין 'בובה' בתאטרון בובות, שהפילה את חברתה, שהרי אין מה לכעוס עליה, כיון שברור שהיושב מאחורי הווילון הוא המושך בחוטים. כך צריכה להיות האמונה שחברו לא פגע בו, אלא רק שלחוהו משמים, ולא פלוני זלזל בו, ולא אלמוני הדביק אותו במחלה והכניס אותו לבידוד ממושך. ואם לא מרגיש כך בשלמות, אלה דברי אמת, אך עדיין זה לא "קבוע בלב" וממילא עדיין לא פועל את ההצלה הנדרשת.

להתחזק ב'שיר של פגעים' ובק"ש על המיטה

פורסמו בשער בת רבים סגולות שונות ומשונות מפני הנגיף, וכבר הבאנו את דברי החפץ חיים שעורר בענין הסגולות ותמה (אהבת חסד ב. ה.) שאנשים מחפשים ורודפים אחר סגולות שונות ומשונות בכדי להמתיק דינם, וטורחים ומשקיעים בהן כספים ויגיעה רבה - עד כי יש אומרים שנהפכנו מיעם סגולה ליעם סגולות - חלקן סגולות אשר אין להם שחר, וחלקן אמנם מועילות, אך רק כסגולות בעלמא ותו לא, ומדוע לא מקיימים את הסגולות אשר הורונו ה"ז עליהם, אשר בוודאי מועילות,

להעבירו מן העולם. אף אחד לא יכול להרע או להטיב, אפילו אם הוא חולה. רק מה שגורה חכמתו יתברך, רק זה יביא הצלה לעולם. וכשמאמין בזה ומבטל בלבו ביטול גמור, לא יוכל לשלוט בו שום כוח בעולם והוא שמירה עליונה כלשון רבינו ה'נפש החיים' (א"ג, ב.) "ובאמת הוא ענין גדול וסגולה נפלאה... כשהאדם קובע בליבו שה' הוא האלוקים האמיתי ואין עוד מלבדו יתברך שום כוח בעולם וכל העולמות כלל... ומבטל בלבו ביטול גמור ואינו מושגח כלל על שום כוח ורצון בעולם. כן יספיק הוא יתברך בידו שממילא יתבטלו מעליו כל הכוחות והרצונות שבעולם שלא יוכלו לפעול לו שום דבר כלל".

קל לדבר על האמונה הפשוטה הזו כביכול, אך ליישם ולהפנים, זה לא כל כך פשוט. מספרים כי הגר"ז סולובייצ'יק בברחו מפני הנאצים חיזק את עצמו וכל בני לווייתו בייחוד במחשבה הזו שאין עוד מלבדו יתברך שום כוח שיכול להזיקם כלל וכלל, ועל ידי כן הצליחו להבריח גבולות מסוכנים. ולפתע באחד המעברים האחרונים לאחר שכבר חשו שהסכנה חלפה מאחוריהם נעצרה העגלה על ידי חיילים שהחלו בבדיקת אישורי המעבר, ומיד ביקש הגר"ז להתחזק שוב בתליית בטחונם רק בקב"ה, ובסייעתא דשמיא שחררו אותם החיילים וניצלו. סיפר לי הגאון האדיר רבי חיים קרייסוויז'טה שאף הוא בברחו מפני הנאצים ניסה להניצל על ידי סגולת הנפש החיים ולהדביק מחשבתו שאין עוד מלבדו יתברך שום כוח בעולם כלל שיכול להזיקו זולת הבורא יתברך, ולא הועיל בידו. והסכרי שכנראה לומר את זה הוא דבר פשוט, אך לחשוב כך בשלמות המחשבה, ולהאמין

בשעה טרופה זו בה אנו עומדים ומצפים לישועת הכלל והפרט, הן מהמחלה המתפשטת בקצב מסחרר והן מהצרות הרחגוניות המתרבות, עלינו להתחזק בידיעה כי זהו 'זמן גאולה' כיון שהוא "בין גאולה לגאולה" (מגילה ב. ג.) בין הגאולה מגזירת המן לגאולת מצרים שהוא עצמו זמן המסוגל לגאולה מעל לדרך הטבע [ראה הרחבה בסוף הדברים]. המחובר לעדמונים ולתקשורת נכנס לבהלה שכביכול כל האנושות ר"ל עומדת בפני כליה כתוצאה מהנגיף הקטן שטרם נמצאה תרופה למכתו, וכמעט שאין דרך ברורה להניצל אף מהידבקות. אך יש לנו הבטחה שהעולם יישאר ועם ישראל בראשו לא יכלה חלילה מן העולם. וברור שהשמירה הכי גדולה היא האמונה.

וכפי שבזמן מלכות אחשוורוש כולם היו בחרדה עמוקה, כך בבהלה האוחזת ברבים מפני הנגיף המסוכן, בוודאי שאינו יכול להזיק לאף אדם, ואף לא להדביק אף אחד, גם אם הוא עומד ממש בסמוך לנושא הנגיף, לולא גזירתו יתברך. ואומנם יש ליכור שאמנם חובה לקיים את הזהירות הנדרשת, ובוודאי שכל מי שנמצא אף בחשש קל להדבקה עליו להימנע מליילך למקום רבים וכגון לתפילה במניין, וזו מצוה הבאה בעבירה, ואף אם אינו חושש כל כך, הרי הוא גורם לבהלה וצער של כל הסובבים ב'בין אדם לחברו', וראוי לחשוש מתפילה כזו. עם זאת עלינו לשנו שכל זה רק עניין של 'השתדלות'.

וכפי שאמר החפץ חיים למי שבא להתיעץ עמו לאחר שראה שבית המרוזה שלו משגשג ופורח האם טוב שירחיב את גבולו ויפתח חנות נוספת, שעל ידה יוכל להכפיל את רווחיו. נענה הח"ח ואמר לו שהרי כל רווחיו הם בגזירה מאתו יתברך הנותן לחם לכל בשר. וכפי שאם יוסיף ברז נוסף לחבית היין, לא יגדיל בכך את כמות היין שתצא מהחבית על ידי שני הברזים, כך חנות נוספת תשמש רק כברז שני ולא שעל ידי כן ירבו רווחיו, כיון שכל השתדלות הפרנסה היא רק כ"מס שפורע" (מסילת ישרים כא).

כמו כן ההקפדה והזהירות הנדרשת מהנגיף, לא היא זו שתמנע את ההדבקה ותעצור את התפשטותה, כי דבר לא יעזור לברוח מגזירתו יתברך. ולכן אף לאחר שגורו שלא לקבל אורחים ממדינה פלוגית, זה נכנס ממדינה אחרת, ואף אם יטילו סגר על כל יושבי הארץ, זה יכול להגיע בדרכים רבות מגזירתו יתברך, ואין עצה ואין תבונה לנגד ה'" (משלי כא. ה.). ואף מה שנראה כאסון כלכלי עצום שלא נשמע כמוהו שנות דור, יכול אף הוא להתהפך ולהתברר שהכל היה בזה לטובה.

כיצד הוא לטובה? מה טוב יש בכל התפשטות הנגיף? אין איש מאיתנו יודע, אך ודאי שהקב"ה הוא שהביא את הנגיף, והוא שגרם לכל חולה להידבק ולכל 'מתבודד' לשהות במחיצת חולה. הוא ואין בלתו יכול בהגע קט

שז"ת הלכה למעשה

משולחן ראש בית ההוראה • במשנת מרן רבינו הגר"ש אלישיב זצוק"ל

נישוק ספר תורה

שאלה פורסמה הוראה מרבנים להימנע מנישוק ספר תורה מחשש להידבקות. האם אין בזה משום זלזול כשעובר הספר תורה לידו ולא מנשקו.

תשובה כיון שכולם מנשקים ובלא מתכוון עובר מעט רוק על מעיל הספר תורה, בוודאי אסור לגעת בשפתיו כמעיל הספר תורה שלא להידבק, יש לרכון לעברו ולנשק כנגדו באוויר. וכפי שנהג תמיד רבינו הגר"ש"א כשנישק את ספר התורה, שלא היה נוגע בשפתו אלא רק קרב אל הס"ת ונישקו באוויר. כעין דברי הרמב"ם (שמירת הנפש ב. ד) והשלחן ערוך (יורה דעה

קטן, ד ובש"ך שם) שאסור לתת מעות בפיו מחשש שדבק בהם רוק של חולי, כיון שיד הרבים ממשמשת בהם. ומעתה כל שכן שמעיל הס"ת שלא רק ממשמשים בו, אלא מנשקים בפה שיש לחשוש לרוק של חולים. ושמה רבינו למצוא כן בסידור צלותא דאברהם (שחרית) לגאון רבי אברהם מטשכנוב שכתב "שלא להניח לנשק בפה מטפחת ספר התורה".

טבילה במקוואות ציבוריים

שאלה מהי ההנהגה הראויה לנצרף לטבילת עזרא או החפץ לטבול בערב שבת בזמן שהרשויות אוסרות שימוש במקוואה ציבורי

שׁו"ת הלכה למעשה

מחשש להידבקות מהנגיף.

תשובה בימינו בטלה עיקר תקנת עזרא, אך מעלתה גדולה עד מאוד כדברי רבינו יונה (ברכות יג, ב) "ודאי שהתפילה יותר מקובלת עם הטבילה" ומביא תשובת הרמב"ם (קמ) "מעיד אני עלי שמים וארץ שמעולם לא עשיתי זאת - לבטל טבילת עזרא - אלא מהולי".

אך אין זה חובה ממש ופסק המשנה ברורה (שם) שחלילה מלבטל לשם כך זמן קריאת שמע ותפילה, וייתכן שאף תפילה בציבור אין להפסיד לשם כך. ומרן הגרי"ש אלישיב הורה שאם מחמת הטבילה תופרע כוונתו כגון שיאלץ להתפלל במניין פחות מסודר, אין להפסיד הכוונה לשם הטבילה, משום שהכוונה היא העיקר הראשון בתפילה (שיעורי מרן הגרי"ש אלישיב - ברכות רס). וכן טבילה בערב שבת אינה חובה, אלא תוספת קדושה. אך בעת הזו שיש חשש גדול של הידבקות ר"ל במקומות ציבוריים וביותר במקוואות יש לעקוב ולהישמע אחר ההנחיות של גורמי הבריאות המקצועיים, ואמנם יש לדעת כי אין טבילה זו מעיקר הדין. וכדברי הרמב"ם (שם) שביטלה מחמת חולי וכבר אמרו תוס' (בבא קמא כג, א) יותר יש לאדם לשמור עצמו שלא יזיק משלא יזק. ומעתה כשהמומחים טוענים שבטבילה עלול לא רק להיזק אלא אף להזיק אחרים חלילה בוודאי שיש להימנע. וכנראה בדברי המסילת ישרים (ג) בשיקול הדעת שצריך לתת על מעשים אם לעשותם או לא, ואף שנראים כלפי חוץ כטובים וברי מעלה לפעמים יש להניח מלעשותם "משקל החסידות היא מלאכה קשה כי דקות עינינו הוא רב וסכנתו עצומה... ויש תוספת חסידות שאינם חובה מוחלטת, וודאי שיותר הגון להסיד שנייהו משיעשהו".

תשעה קבין מים שאובין

שאלה כשאינו יכול לטבול טבילת עזרא או בערב שבת, האם יכול להטיל על עצמו ט' קבין מים על ידי מקלחת.

תשובה נתינת ט' קבין (31 לטר) צריכה להיעשות דווקא על ידי כלי עם מים שאובין (משנה הלכות ג, א-ח שהוכיח כן משו"ת הראב"ד והסכים עמו מרן הגרי"ם פיינשטיין), ולכן במקלחת שהמים הזורמים בה יוצאים הישר מצינורות המחוברים לקרקע לא מועיל (שיעורי מרן הגרי"ש אלישיב - ברכות רמב).

יש להדגיש כי המים צריכים להינתן על כל גופו (כולל זרועותיו) באחת, ולא ייתכן כשאדם שופך המים על עצמו משום שזרועותיו ממילא מחוץ למים. כמו כן דווקא המים צריכים להינתן ברצף על ידי הכלים בלא שיהא הפסק בין המים הניתנים מכלי ראשון לכלי הבא אחריו כדברי המשנה ברורה (פח, ד) "מבואר בבית יוסף שדן תשעה קבין הוא באופן שלא יפסיק משפכת כלי ראשון עד שיתחיל השני".

מבאר החתם סופר שכל הנסים המרובים שאירעו לעם ישראל נעשו ביציאה מגדר הטבע כקריעת ים סוף שהוא דבר שלא היה כמותו מעולם שהלכו בתוך הים בחרבה, ומיד לאחר מכן כיסה הים את כל אויביהם עד אחד, או בכל עשרת המכות שראו פלאות עצומים, וכן בכל חגי ישראל כגון חנוכה כאשר ניצחו יחידים בני חשמונאי את צבא יוון הגדול והאדיר, רבים ביד מעטים'.

אך שונה נס פורים שהיה מוטבע בתוך השתלשלות החיים הטבעית ובהסתכלות חיצונית לא נראה בזה נס, ורק התבוננות מעמיקה מגלה את הנס האדיר. ובכוחו להוכיח שלא רק יציאה מגדר הרגיל מונחגת בהשגחה פרטית, אלא אף כל חיי היום יום מנוהלים בדרך נס ופלא, זהו נס שנשאר לדורות. ומחמת כן כל החודש מסמל את הנס, ואף "ימי הפורים האלה לא יעברו מתוך היהודים וזכרם לא יסוף מורעם" (אסתר ט, טח) וכפי שהובא בילקוט שמעוני (רמז תתקמ"ד) שעתידיים כל המועדות שיתבטלו חוץ מפורים. והוא כאמור מחמת שפורים הוא כעין 'דלק' לכל השנה כולה, ולכל החיים כולם, ושינוי בהשקפה ובמבט על כל חיי היום יום ומחדיר בנו את ההכרה שכל הטבע כולו זועק הנהגה נסית בהשגחה אלוקית, ועל ידי כן משתנה כל מהלך החיים של עם ישראל.

לכן נקרא שמו 'אדר', כשם העשב בו תיחס יהושע את ארץ ישראל לגבול בין השבטים, והוא ירק שהשורש שלו צומח ישר ולא פורץ ימין ושמאל, ולכן הוא מתאים לסמן בו גבול. כך נסי אדר הם לא פריצה מגבולות הטבע, אלא הם מוטבעים בהם ישר ונעלמים בתוככי הטבע עצמו. ללמדנו שאין ייאוש מכל צרה שלא תבוא, ובכל מקום ידו רב להושיע.

חיוק האמונה העולה מסיפור המגילה, הביא את הגר"א שבכל פעם שרצה להוסיף חיוק לאמונה עיין במגילת אסתר, אף שלא בימי חודש אדר אלא במהלך ימות השנה, כיון שמשם נראה בחוש ההשגחה האלוקית המסוכנת הכל לטובה. משום שמגילת 'אסתר' היא המגילה האישית של כל אחד ואחד מאתנו דבר יום ביומו, מגילת 'האסתר' של הנהגת חיינו אשר התבוננות מעמיקה בהם, מראה את הנהגת ה' והשגחתו הפרטית לטובה ולברכה. מחמת כן אומר החתם סופר שימי הפורים והמסר העולה מהם לא יעברו מתוך היהודים, לא במשך השנה אף לאחר חג הפורים, ואף לא לעולם. משום שלא תמוז מורעם הידיעה כי ה' הוא האלוקים המשגיח בהשגחה פרטית ומכוון את כל אורחותינו לטוב לנו.

הדאגות קשים כעול ברזל

עוד דבר ברור שהשמחה היא שמירה גדולה המרחיקה את הבהלה. וכדברי הירושלמי "והסיר ה' ממך כל חולי" (דברים י, טו) זה הרעיון, וביאר התורה תמימה כי אלה הדאגות ממה שיהיה או לא יהיה לו, שהם "קשים כעול ברזל שעל ידם מחבל גופו ורוחו". בימים אלו עלינו להתאמן לשמחה, ובוודאי שמחת המצוה, בהתלהבות ובחשק. או אז שפע עצום יורעף עלינו מרופא כל בשר המחדש בטובו בכל יום תמיד מעשה בראשית. מאמינים אנו בלב שלם שכפי ש'פתאום' חידש והביא את המחלה, 'פתאום' יצילנו וישמיע בגבולנו אך ששון ושמחה מתוך אחוה ואהבה רבה, ונוכה במהרה בימינו 'בניסן נגאלו ובניסן עתידין להיגאל'.

וחלקן אף ללא טרחה והוצאת ממון כלל. רצוי להתחזק בדברים שבלאו הכי עלינו לאמרם כל יום, רק צריך להתחזק בהם יותר. בגמ' (שמעו"ט טו, ב) נקרא פרק 'ושב בסתר' (תהלים צא) 'שיר של פגעים' ופרש"י "פגעים - מוזיקון שפוגעין בבני אדם להזיק" מזמור זה מועיל להגן ממוזיקים, ולהתחיל מפסוק ויהי נועם (סוף פרק צ). אמנם יש איסור להתרפא בדברי תורה, כפי המובא בסנהדרין האיסור ללחוש פסוק על המכה לרפואה, אך מותר לומר פסוק להגן שלא תבוא מחלה.

בזמן ההפגזות בירושלים הריץ מרן החזון איש מברק בן שורה אחת "להתחזק בלימוד התורה ולהיות רגיל בשיר של פגעים". בעצם פרק זה צריכים לאמור בסדר קריאת שמע על המיטה, אלא שכבר עייפם ולא כל כך שמים לב למה שאומרים, ואולי גם נרדמים לפני שמספיקים לאומרו. לכן כדאי עתה להתחזק באמירתו ובכל הפסוקים שיש בסדר קריאת שמע על המיטה שהם כולם פסוקי שמירה. הרי יש פסוקים שממש מדברים אל הלב. די רק להזכיר את הפסוק "ונגע לא יקרב באהלך". כמוכן בכלל זה להתחזק בברכת המפיל, כפי שאמר האדמו"ר מקלויזנבורג זצ"ל 'עבורי, מי שלא מברך המפיל לפני השינה הוא כמו ששותה בלי לברך שהכל'.

מרן רבינו הגרי"ש אלישיב, גדול השקדנים, הקפיד כל יום ויום קודם שהלך לישון לומר קריאת שמע על כל פסוקיה ופרקיה. הוא לא ראה בזה 'בזבוז זמן' חלילה. ואף זכית לילה אחד שנקראתי על ידו לשליחות החופה בעניין הלכתי, וכשהגעתי לביתו, היה יושב על מיטתו, וראיתי קורא בנעימה ובזריזות את כל הפסוקים. לאחר מכן דיבר איתי מעט, בדרך 'המפיל' ועלה על יצועו לנוח מעמל היום.

כמו כן אמירת פיטום הקטורת כפי שחז"ל אומרים ורש"י מביא זאת בפרשת קורח "רו זה מסר לו מלאך המוות כשעלה לרקיע, שהקטורת עוצר המגפה". ואמנם כולנו אומרים פיטום הקטורת בסיום התפילה בכל יום, אלא שממהרים וכו' וכדאי להתחזק באמירת פיטום הקטורת. עד כדי כך חשובה אמירה זו שהרמ"א כתב (או"ח קלב) שאין לאמרו בעל פה משום שהאמירה במקום ההקטרה וחיישינו שמא ידלג ואחז"ל אם חיסר אחד מסמניה, חייב מיתה. אמנם המ"ב מביא שהאחרונים השיגו על כך, אך רואים אנו עד היכן הדברים מגיעים.

חובת השמחה - גם לאחר פורים

לקראת סיום חודש אדר, יש להתבונן בדבר חריג ומיוחד. אמנם בחודש זה היתה גאולה והצלה גדולה מגזירת המן להשמיד להרוג ולאבד, אך מיוחד חודש זה שמצוה מיוחדת יש להרבות בכל החודש בשמחה, ואף לאחר ימי הפורים, בשונה מחודש ניסן שבו נעשו נסים רבים יותר כגאולת מצרים ויציאה מעול גלות שמעולם לא ברח איש משם, וכל זאת לאחר עשרת המכות שהראו בחוש את השגחת ה' על עמו, ולבסוף קריעת ים סוף על ניסוי המרובים והמופלאים, והגם שחודש זה נקרא בשם 'ניסן' על שם הנסים, בכל זאת אין מצוה מיוחדת להרבות בשמחה בחודש זה, ואף כל החודשים שהתברכו בנסים מיוחדים לא זכו למעלה כחודש אדר, ויש להבין על מה ולמה מיוחד חודש אדר.

מוקד בית התורה במתכונת מתוגברת לשאלות בהלכה להתמודדות עם ה'נגיף'

0722-133-466

ניתן לשלוח שאלות וכן לקבל העלון מדי שבוע בדוא"ל: Beithorah@gmail.com